

СОФОКЪЛ

АЯКС

Превод от старогръцки: Александър Ничев, 1956

chitanka.info

ЛИЦА

АТИНА
ОДИСЕЙ
АЯКС
ХОР ОТ САЛАМИНСКИ МОРЯЦИ
ТЕКМЕСА
ВЕСТИТЕЛ
ТЕВКЪР
МЕНЕЛАЙ
АГАМЕМНОН

Действието се развива пред стана на ахейските войски. От монолога на Аякс на стр. 286 сцената представлява отдалечено от стана място край морския бряг.

ПРОЛОГ

АТИНА

Лаертов сине, винаги съм виждала
как дириш да поставиш в изпитание
врага си. Днес те гледам при моряшките
палатки на Аякс, при най-далечните, —
отдавна дебнеш и се взираш в пресните
следи от него, за да видиш там ли е,
или пък не. Отиваш към целта си ти —
ти душиш като кучка от Лакония.
Аякс е вече вътре. От главата му
се стича пот и капки кръв — от меча му.
Недей се взира вече във вратата му,
а ми кажи защо е туй усърдие.
Аз всичко знам и бих те посъветвала.

ОДИСЕЙ

Глас на Атина! Глас на най-любимата!
Как ясен за слуха и за сърцето ми
е твойт глас, макар че си невидима —
тръба е сякаш медна от Тирения!
Ти пак разбра, че се въртя във дирите
на враг — следя Аякса, щитоносеца.
Не друг, а него дебна вече толкова.
Направи той едно невероятно зло
нощес — ако това е той, разбира се.
Не знаем нищо точно и се лутаме.
И аз самин се впрегнах в тази работа.
Животните, които бяха в плячката, —
избити от човек, изклани виждаме
до крак, а с тях убити и пазачите.
Над него падат всички обвинения.

Видял го бил един от съгледвачите
да тича с кървав меч в ръце през равното
поле и ми разказа всичко. Втурнах се
веднага по следите му. Познах едни,
но други — не, и сам не знам чии са те.
Навреме тук си ти. Във всичко твоята
ръка ще ме напътва както винаги.

АТИНА

Знам, Одисее. Аз те пазя в пътя ти
и ще ти бъда в този лов съюзница.

ОДИСЕЙ

А моят труд, богиньо, ще успее ли?

АТИНА

Напълно. Тая работа е негова.

ОДИСЕЙ

Защо е предприел това безумие?

АТИНА

Бе гневен за доспехите Ахилови.^[1]

ОДИСЕЙ

Ала защо е връхлетял добитъка?

АТИНА

Той смяташе, че го обагрят вашта кръв.

ОДИСЕЙ

Това ли бил намислил за аргивците?

АТИНА

И би го сторил, ако аз бездействувах.

ОДИСЕЙ

Какъв безумен план е бил в главата му!

АТИНА

Излезе нощем тайно, срещу всички ви...

ОДИСЕЙ

Достигна ли до нас и до палатките?

АТИНА

... и спа пред двете шатри на стратегите^[2].

ОДИСЕЙ

И как сдържа ръката, кръв жадуваща?

АТИНА

Възпях го аз от радостта на луд човек,
изпратих му рояк измамни образи
и го отвърнах към неподелените
стада, които пастири наглеждаха.
Той връхлетя. В кръв падаха воловете.
Разеше, като мислеше, че двамата
Атриди, или този, или онзи вожд,
напада и съсича сам, с ръката си.
Той тичаше, обхванат от безумие,
а аз го тласках и заплитах в страшно зло.
Когато стихна туй кръвопролитие,
овърза всички оцелели бикове
и ги поведе със овцете, смятайки,
че не добитък е повел, а воини.
Сега ги бие, вързани в палатката.
Ще ти покажа ясно лудостта му аз,
та да разкажеш всичко на аргивците.
Спокоен стой, не бой се от нещастие
пред него! Аз ще отклоня очите му
от тебе и не ще те забележи той.

(Обръщайки се към палатката на Аякс.)

Хей, ти! Ти, който окова в белезници
ръцете на пленените, ела насам!
Аяксе, тебе позовах! Излез навън!

ОДИСЕЙ

Какво, Атино? Не, недей го вика!

АТИНА

Не се страхувай, запази мълчание.

ОДИСЕЙ

Но нека си остане вътре, моля те!

АТИНА

Защо пък? Та няма не бе и той човек?

ОДИСЕЙ

Но той ми беше враг, и днес е същият!

АТИНА

Приятен е смехът над враговете ни.

ОДИСЕЙ

Не, стига ми да си стои в палатката.

АТИНА

Какво, страхуваш се да видиш луд човек?

ОДИСЕЙ

Не бих отбягвал, ако бе на себе си.

АТИНА

До него да си — пак не ще те види той.

ОДИСЕЙ

Но как така, не виждат ли очите му?

АТИНА

О, да, но аз ще хвърля мрак в зениците.

ОДИСЕЙ

Да, всичко става, щом е воля божия.

АТИНА

Мълчи, не се движи и стой на мястото!

ОДИСЕЙ

Оставам, но — да можех да не бъда тук!

АТИНА (*обръщайки се към палатката на Аякс*).

Ехей, Аяксе! Викам те за втори път!

Така ли тачиш своята съюзница?

От палатката излиза Аякс

с кървав бич в ръка.

АЯКС

Здравей, здравей, Атино, дъще Зевсова!

Добре дошла! Ще увенчая храма ти

със многозлатен дар — заради плячката.

АТИНА

Добре. Но друго ми кажи: обагри ли

с кръвта на войните аргивски меча си?

АЯКС

Да, мога да ти се похваля, сторих го.

АТИНА

А вдигна ли ръка срещу Атридите?

АЯКС

Така, че с мен не ще се гаврят никога.

АТИНА

Загинали са, ако схващам правилно.

АЯКС

Да вземат мъртви моето оръжие!

АТИНА

Така. Ами синът Лаертов? Как е той?
Каква съдба го сполетя? Избяга ли?

АЯКС

За хитрата лисица ли е думата?

АТИНА

За Одисей, с когото сте съперници.

АЯКС

Седи там, вътре, вързан. Него най ценя —
не искам още да умре, владичице.

АТИНА

Какво би сторил и спечелил повече?

АЯКС

На стълб ще го привържа пред палатката...

АТИНА

Какво ще правиш след това с нещастника?

АЯКС

... и с бича ще го бия до умирање.

АТИНА

Недей опозорява тъй нещастника!

АЯКС

Атино, всичко друго бих изпълнил аз,
но той ще ми плати така, не иначе!

АТИНА

Така стори, щом тъй е на сърцето ти.
Недей пропуска нищо от решеното.

АЯКС

Отивам да се заловя, но, моля те,
и занапред бъди ми ти съюзница!

(Влиза в палатката.)

АТИНА

Да, Одисее, виж каква е силата
на боговете. Срещал ли си друг човек,
по-умен и по-храбър в тежки мигове?

ОДИСЕЙ

Не зная друг. Нещастник! Съжалявам го,
макар че ми е враг, защото в страшно зло
е тъй заплетен! Мисля за съдбата му
не повече, отколкото за своята.
Аз виждам, ние, хората, сме призраци
и само празни сенки — нищо повече!

АТИНА

Видя го ти — затуй не казвай никога
надменна дума към небето, никога
не бивай горделив, ако си по-могъщ
от другите със сила и съкровища,
защото рухват и възхождат хората
в едничък само ден. Благоразумния
обичат боговете, мразят лошия.

Атина изчезва. Одисей излиза.

Влиза Хорът.

[1] Доспехите на Ахил, който загинал пронизан от стрела на Аполон, били присъдени не на Аякс, а на Одисей. ↑

[2] *Стратези* са Атреевите синове Агамемнон и Менелай. ↑

ПАРОД

ХОР

Теламонов Аяксе! Ти, който си цар
в обкръжения цял от води Саламин!

Ако ти си добре, аз се радвам.

Ала удар от Зевс^[3] ли, или клевета
на данайците падне връз твойто чело —
аз треперя от ужас, настръхвам от страх
като гълъб със поглед уплашен.

Ето, тъй и сега връхлетя върху нас
оглушителен слух, че предишната нощ
си нападнал полето, където летят
наште конски стада, че до крак си избил
и овцете, и другата плячка
на данайците, грабена в бой, че си клал
с твоя меч от блестящо желязо.

Съчинява и други подобни лъжи
Одисей, па ги шепне във всяко ухо,
и му вярват. За тебе разказва сега
със уста сладкодумни. И всеки, дочул
тия негови думи, ликува безкрай
и се смее над твоите болки.

Та когато се целиш в големи мъже,
ще улучиш. Но каже ли някой за мен
клевети като тези, не ще убеди.

Към имотните люде пълзи завистта.
И наистина, малките хора, сами,
без големите, зле защищават града.

Да, с големите дребният мъж се крепи,
а сред малки изпъква големият мъж.

Ала знам, невъзможно е всичко това
да внушиш на тълпа безразсъдна.

Ей такива мъже срещу тебе шумят,
а без тебе не можем във отговор ний
да повдигнем ръка, повелителю наш!
Че откакто не си пред очите им ти,
като птичи ята разшумяха се те.
Ала само за миг, ако ти се явиш,
те, уплашени сякаш от хищен орел,
като неми, без глас ще се скрият.

Строфа

Как, Артемида ли, бикоубийцата —
о, страховити слова,
извор на позора ми! —
при общите ни волски стада те отведе?^[4]
Навярно след победен бой не си й дал
дар или с бляскава плячка си я мамил,
или сърна си й убил?
Или пък медноризият бог Арей^[5],
от гняв, че помощта му не си признал,
хитро тази нощ ти се наплаши?

Антистрофа

Нивга не ти е изменял разсъдъкът,
о, господарю, така,
че да връхлетиш стадата ни!
От бог е тази болест, но нека отбият
и Зевс, и Феб мълвата на аргивците!
Но ако тайно разпръснат слух за тебе
двамата мощни царе^[6]
или синът на срамния род на Сизиф^[7],
недей, недей остава при своя стан,
царю, отхвърли позорния слух!

Епод

Бързо вдигни се оттам, където тъй
дълго,
вдаден в мисли, мълчиш така тревожно.
Сам разпалваш злото до небесата.
Затуй дързостта на твоя горд
враг
се втурва без страх с попътен благ
лъх.
Затуй
тежки думи
със присмех над нас
сипят.
А болка сърцето ми къса.

[3] *Удар от Зевс* — болест. ↑

[4] Моряците, които не знаят кое божество е тласнало Аякс да избие добитъка, предполагат, че то може да бъде богиня Артемида. Друго предположение на Хора е, че лудостта на Аякс е последица от отмъщение на Арей (в оригинала е назован с прозвището Ениалий). ↑

[5] Поетът представя бога на войната облечен в медна ризница. ↑

[6] *Царе* — Агамемнон и Менелай (вж. бел. 2). ↑

[7] *Сизифов потомък* е Одисей. Антикля, майка на Одисей, на път от Аркадия за Итака, където отивала да се омъжи за Лаерт, се отдала на коринтския цар Сизиф. ↑

ПЪРВИ ЕПИЗОД

Влиза Текмеса.

КОМОС

ТЕКМЕСА

Чуйте, корабни хора на вожда Аякс,
потомци на земния син Ерехтей,
ние плачем, защото ни грижа гризе
за далечния дом Теламонов.

Страховитият твърд и мъжествен Аякс,
от свиреп ураган
повален, днес от болест е легнал!

ХОР

Но какви теглила ни донесе нощта
вместо прежния мир?
Дъщеря на фригийския цар Телевтант!
Разкажи ни, защото във бой те доби
и с любов те обгражда юнакът Аякс,
та не може сама да не знаеш!

ТЕКМЕСА

Ах, но как ли ужасната реч да река?
Ти ще чуеш беда, равнозначна на смърт!
Да, от лудост обхванат, чутовният наш
цар Аякс тая нощ се покри със позор!
Ще го видиш в палатката. С мощни ръце
е разкъсал животни, удавени в кръв!
Сякаш богу е жертви принасял!

Строфа

О!
Страшна вест
носиш ти за пламтящия
наш властелин —
непоносима, но и неизбежна!
Мощните двама царе са я пръснали вече,
в мощна Мълва
бързо разраства се тя.
Ах, тръпна от страх пред идещия ден!
Ще загине той, виждаме всички!
Че с ръка на безумец и с кървав меч
сразил
стадо и пастири, седнали върху коне!

ТЕКМЕСА

Ах, беда! Та оттам, та оттам е дошъл
със стадата, които е хванал във плен!
Той закла върху пода една част от тях,
после другите — с меча разсече на две.
Хвана два белоноги овена след туй.
На едина отрязва език и глава,
па ги хвърли, а другия — прав, със въже —
той привърза о стълб,
взе голяма юзда — за устата на кон —
и заудря с фучация, с двойния бич,
като сипеше хули — а тях божество,
не смъртен човек му подсказа.

ХОР

Антистрофа

Да!
Дойде час —
скрили в дрехите своите
бледни лица, —
отгук да се измъкнем с тайно бягство

или да седнем при нашите бързи весла
и поверим
всичко на кораба лек.
Гърмят към нас двувластните царе
със такива ужасни заплахи!
Аз се плаша да падна, от каменен дъжд^[8]
пребит,
заедно с него, когото страшен бяс държи!

ТЕКМЕСА

О, не — като буйния вятър от юг,
който иде без мълнии, — стихна и той.
Той сега е на себе си, но го боли.
Че когато се вглеждаме в своето зло,
за което у другите няма вина,
остра болка сърцето ни къса.

ХОР

Но щом е спрял, това е, смятам, щастие.
По-малко мислим за беди отминали.

ТЕКМЕСА

Какво избираш, ако ти е дадено:
щастлив да бъдеш, като мъчиш своите,
или да страдаш с общите страдания?

ХОР

Да, жено, по-голямо зло е двойното.

ТЕКМЕСА

И тъй, не ний сме болни, ала страдаме.

ХОР

Какво говориш? Не разбрах словата ти.

ТЕКМЕСА

Додето бе обзет от болестта си, той

бе радостен при цялото си бедствие
и само нас, разумните, измъчваше.
Сега, когато спря и си пое дъха,
той цял е обладан от отчаяние,
а ние — не по-малко отпреди това.
Не се ли удвоява тъй едното зло?

ХОР

Съгласен съм. Боя се да не би да е
това бич божи. Но нима в покоя си
не ще се радва, както в болестта си той?

ТЕКМЕСА

Не, всичко е така, не се съмнявайте.

ХОР

С какво начало го слетя бедата му?
Кажи на мене, който му съчувствувам.

ТЕКМЕСА

Ще чуеш всичко — сякаш си присъствувал.
В дълбока нощ, когато всички свещници
угаснаха, той грабна в миг двуостър меч
и без причина тръгна за към изхода.
И аз му казвам с укор: „Какво правиш ти,
Аяксе? Та нали не са те викали
вестители, не си дочул и тръбен звук!
А ти се втурваш! Вредом спят войниците!“
Отвърна кратко с тая всеизвестна реч:
„Жена, жените украсява тяхното
мълчание!“ Разбрах и млъкнах. Спусна се.
Не знам след туй какво му се е случило.
Дойде си, като водеше овързани
волове, витороба плячка, кучета...
Закла едни, високо вдигна други той
и ги насече; трети пък, овързани
като войници, биеше със бича си.

Накрай се втурна срещу сянка някаква
навън, крещейки ту против Атридите,
ту срещу Одисей, и се заливаше
от смях, че бил им причинил такъв позор!
Завтече се отново към палатката
и късно след това дойде на себе си.
И щом видя потънал в кърви шатъра,
той блъсна с рев главата си. Над мъртвите
тела се свлече, седна сред избитите
овни, заскуба с две ръце косите си.
И дълго време тъй стоя в безмълвие.
А после ме заплаши със ужасна реч,
ако не му разкажа за бедата му.
Запита ме какво му се е случило.
Уплашена, разказах му, приятели,
каквото аз самата бях научила.
Тогава той простена със ужасен стон —
тъй както по-преди не бях го чувала.
Той смяташе, че само малодушният
и слаб човек издава тия стонове,
и мълком, без отчаян плач и викове —
тъй както глухо бик мучи, — простенваше.
Сега, улучен от такава зла съдба,
неял, непил, седи посред убитите
от меча му животни. Неподвижен е.
И той бездруго ще избърши някаква
беда, че все това говори, плачейки.
Но, скъпи, затова съм и дошла при вас —
елате, помогнете, ако можете!
Че той ще чуе своите приятели!

ХОР

Текмесо, ти говориш страшни работи!
Аякс обзет от пристъп на безумие!

АЯКС (от палатката).

О, горко ми, горко!

ТЕКМЕСА

И нещо повече. Нима не чувате
Аякс? Какъв ужасен вик надава той!

АЯКС (*от палатката*).

О, горко ми, горко!

ХОР

Навярно страда или пък предишните
страдания сега гнетят душата му.

АЯКС (*от палатката*).

Сине мой, сине мой!

ТЕКМЕСА

Горко ми! Еврисаке скъпи, вика те!
Какво ще прави той? Къде си? Бедна аз!

АЯКС (*от палатката*).

За Тевкър викам! Де е Тевкър? Вечно ли
по плячка скита той? А тук — загивам аз!

ХОР

В съзнание изглежда. Отворете му.
А може да го хване срам от мен дори.

ТЕКМЕСА

Отварям, ето. Можете да видите
какво е сторил, как е и самият той.

Текмеса отваря палатката. Вижда се Аякс сред трупове на избити животни.

КОМОС

Първа строфа

АЯКС

Уви!

Мои скъпи моряци! Сред скъпите мен
само вие зачетохте дълг и закон!

О, гледайте какви вълни на буря кървава кръжат
от всички страни край мен!

ХОР (*към Текмеса*).

Аз виждам колко право си говорила.

Безумен е, показват и делата му!

Първа антистрофа

АЯКС

Уви!

Вие, мои помощници в морския път,
вий, които въртите веслата безспир!

Еднички вас аз виждам днес на помощ в моята беда!

Убийте ме бързо тук!

ХОР

Не казвай зло! Не умножавай своите
беди, недей лекува с лошо — лошото!

Втора строфа

АЯКС

Ти виждаш ли мен, юначния мъж,
безстрашния в бой пред лютия враг —

с ужасна ръка сред кротки стада!

Ох, присмех мой! Без чест съм аз, наистина!

ТЕКМЕСА

Не казвай тъй, Аяксе, царю, моля те!

АЯКС

Махни се вълн! Отивай си! Излез оттук!

О — о! О — о!

ХОР

О, аз те моля, слушай, размисли добре!

АЯКС

Нещастник! Оставих злодеите
на воля да живеят,
а нападнах витороги бици и стада кози
и тъмната им кръв пролях!

ХОР

Защо се вайкаш за неща извършени?
С това не ще поправиш нищо сторено!

Втора антистрофа

АЯКС

Ти — с блудния взор, ти — вечно готов
за всякакво зло, ти — син на Лаерт,
най-мръсен подлец във нашта войска!
Ти може би сега се смееш весело!

ХОР

От бог е всеки тъжен или радостен.

АЯКС

О, да го видя!... Нищо, че съм тъй сломен!
О-о! О-о!

ХОР

Бъди смирен! Не виждаш ли бедата си?

АЯКС

О, Зевсе, баща на предците ми!^[9]
Как бих могъл да смажа
своя враг, подлеца хитър, и двувластните царе,

и сам най-сетне да умра?

ТЕКМЕСА

Щом искаш туй, поискай и за мене смърт.
Защо ли ще живея аз, щом ти умреш?

Трета строфа

АЯКС

Уви!

Ти, мрак, мой светъл зрак!

Ти, адска тъмнина, най-светлата за мен!

Вземи, вземи ме ти за свой поселник!

Вземи ме — недостоен съм от днес

да гледам боговете аз

и смъртните с надежда за подкрепа!

Зевсовата дъщеря^[10],

мощната богиня, днес

до смърт ме покри с позор.

Накъде сега да бягам?

Где ли бих се прислонил?

Та нали загина вече всичко, скъпи мои?

Аз луд сред плячката лежа,

а цялата войска се втурва

с меч да ме срази!

ТЕКМЕСА

О, бедна аз! Така мълви той, гордият
герой! Това той нивга не допускаше!

Трета антистрофа

АЯКС

Уви!

Ти, шумен морски път!

Приморски пещери, и ти, крайбрежен лес!

О, колко дълго, колко дълго вече

около Троя вие ме държахте!
Но днес лишен, лишен от дъх
съм аз! И — който мисли, нека знае!
 О, скамандрови струй^[11]
 на съседния поток,
добри към войската! Вий
 няма да съзрете вече
 мен — и нека изрека
 горди речи — друг такъв сред войните ни Троя
не е видяла досега
да дойде от Елада! Срамно
 тук съм проснат аз!

ХОР

Да спра ли тази реч, да те оставя ли?
Не зная. Ти си в бездна от нещастия!

АЯКС

Ай, ай! Дали съм мислил аз, че името
Аякс е тъй съзвучно на бедата ми!^[12]
Днес мога да рева по два, по три пъти,
ай, ай! Такова зло ме е постигнало!
В троянската земя баща ми някога,
спечелил сред войската първи дарове,
дойде дома си на върха на славата.
А аз, синът му, стигнах тук, сред същите
места на Троя, с не по-малко воини,
извърших не по-малко славни подвизи —
а гина незачетен от аргивците.
Ала едно за мен е, мисля, сигурно:
ако Ахил бе жив, ако доспехите
присъждаше той сам на най-юначния,
владял ги бих единствен аз, и никой друг.
Но — на безчестния хитрец ги дадоха
Атридите, а мене пренебрегнаха!
И ако мисълта ми и очите ми
от своята цел не бяха се отвърнали,

те нямаше да бъдат вече съдници.
Но щерката на Зевс, горгонооката^[13],
когато дигнах срещу тях ръцете си,
ме заблуди, изпрати ми безумие —
окървавих ръцете си в добитъка!
Сега се смеят, че са ми убягнали,
че не сполучих! Но когато бог рече,
страхливецът убягва на могъщия.
Сега — какво да правя аз? Противен съм
на боговете, мразят ме аргивците,
омразен съм на Троя, на полята й.
Да тръгна за дома си, през Егейското
море, като оставя тук Атридите?
Ала с какви очи ще гледам татко си,
цар Теламон? И как ли би понесъл той
да ме посрещне без победни дарове,
когато сам е увенчан от славата?
О, не това! Да тръгна срещу Троя и
нападайки един след друг троянците,
да сторя нещо славно и умра накрай?
Ала това е радост за Атридите!
Не, не, ще трябва да намеря някаква
възможност — та да види моят стар баща,
че аз не съм роден от него без сърце!
Позорно е мъжът да иска дълги дни,
ако не вижда край на теглилата си.
Каква отрада ще ми носят дните ми?
Че приближават и оттеглят края ми!
Не бих ценил, за мен би бил нищожество
човек, запален от надежди глупави.
Или щастлив живот, или красива смърт
желае благородникът. Ти всичко чу.

ХОР

Човек не ще рече, че казваш чужда реч,
Аяксе, — тя е рожба на главата ти.
Но спри, предай на своите приятели

да водят мисълта ти и не се грижи!

ТЕКМЕСА

Аяксе, царю, от съдбовно бедствие
по-страшно зло не са видели хората.
Самата аз съм чедо на свободен мъж —
на най-богатия човек във Фригия.
А днес съм в робство. Вярвам, бог и твоята
ръка решиха тъй. Затуй, споделяйки
леглото ти, за тебе мисля с преданост.
Сега, пред Зевса, бога на огнището,
пред любовта, с която се обвързахме,
те моля — не допущай враговете ти
да ме петнят, недей ме дава никому!
Ако умреш, ако сама остана аз,
мисли, че още този ден аргивците
насила ще ме отвлекат с детето ти,
че в тежко робство ще тече животът ми.
И някой ще рече сред господарите
горчиви думи: „Гледайте съпругата
на цар Аякс, на първия сред войните!
Каква робия след какъв благат живот!“
Така ще казват. Мен ще погне зла съдба,
но с теб и с твоя род ще бъдат хулите.
Мисли, нима ще изоставиш татко си
в печалните му старини и майка си,
превита под годините! Тя толкова
се моли да се върнеш вкъщи жив и здрав!
Детето съжали! Ако, откъснато
от грижен взор, без теб, го вземат вражите
нагледници на сироти, — каква беда
оставяш ти, умирайки, на двама ни!
Аз нямам на какво да спра очите си
освен на тебе. Ти разби със копие
града ми. А от друга гибел моите
родители са днес на ада жители.
И кой ще ми е, вместо теб, отечество,

и кой — богатство? В тебе е съдбата ми!
Спомни си и за мене ти — че дължен е
мъжът да помни де е вкусил щастие.
Че любовта любов поражда винаги.
Забрави ли човек благодаяние,
за него става чуждо благородството.

ХОР

Аяксе, царю, имай състрадание —
тъй както аз, — и одобри словата й!

АЯКС

Похвала ще получи от устата ми,
ако изпълни моето желание.

ТЕКМЕСА

Аяксе! Скъпи! Всичко бих извършила!

АЯКС

Тогав да видя тук детето си!

ТЕКМЕСА

Не, аз го отстраних от тези ужаси.

АЯКС

От туй ли зло, или от други работи?

ТЕКМЕСА

Да не умре, ако те види, бедното!

АЯКС

Това при участта ми е естествено.

ТЕКМЕСА

За всичко туй сама го възпрепятствувах.

АЯКС

Аз одобрявам умните ти действия.

ТЕКМЕСА

Кажи сега, с какво бих ти помогнала?

АЯКС

Да му продумам искам, да го видя тук!

ТЕКМЕСА

Да, то е близо, пазят го прислужници.

АЯКС

Какво тогава пречи да присъствува?

ТЕКМЕСА (*към Еврисак*).

Дете, баща ти те зове.

(Към един прислужник.)

Прислужнико,
ти, който си го хванал, доведи ми го!

АЯКС

Но иде ли, или не те е чул дори?

ТЕКМЕСА

Хей тук е, близо, води го прислужникът.

АЯКС

Вдигни, вдигни го, дай го тук! Без страх ще е,
когато гледа прясната пролята кръв,
ако е моя рожба той наистина!
Той трябва да се закали в суровия
характер на баща си, като мен да е!
Бъди, мой сине, по-честит от татко си,
а в другото — приличай му, и лош човек

не ще излезеш. И все пак, завиждам ти,
че не разбираш моите нещастия.
Не мислиш, и прекрасни ще са дните ти,
додето вкусиш радост и страдание.
Тогава покажи на враговете ми
какъв си ти и на какъв баща си син!
В простора дишай дотогава — младото
сърце да крепне и да радва майка ти.
Не ще ти хвърли никой сред ахейците
позор, макар че аз ще съм далеч от теб.
Оставям ти могъщ бранител — смелия,
юначен Тевкър, па макар сега да е
далече той, по лов у неприятеля.
Вий, хора на морето с тежки щитове!
И вам възлагам службата приятелска
на него да обадите заръката —
да отведе сина ми във родината,
при Теламон, при Ерибея — майка ми,
та той да ги подкрепя в старините им,
додето слязат в адовите кътища.
И ни врагът, ни някой съдник моите
доспехи ще раздава на ахейците.

(Към Еврисак, като посочва щита си.)

Дете, вземи това, че то на тебе е
наречено — със здраво шити ремъци
е моят седмокож непробиваем щит.^[14]
А другото ще бъде с мен погребано.

(Към Текмеса.)

Ала детето бързо поеми сега!
Заклучвай тук и не плачи пред шатъра!
Жената винаги обича воплите!
Заклучвай! Не нарежда песни умният

лечител, щом е нужен нож за болката!

ХОР

С тревога слушам твоето желание.
Тъй остър не харесвам аз езика ти.

ТЕКМЕСА

Какво си ти намислил, господарю мой?

АЯКС

Не питай, не дири! Бъди въздържана!

ТЕКМЕСА

Треперя, ах! Не ни оставяй — моля те
за твоето дете и за безсмъртните!

АЯКС

Измъчваш ме! Не знаеш ли, че дългове
към боговете нямам вече никакви?

ТЕКМЕСА

Смирено говори!

АЯКС

Кажи го другиму!

ТЕКМЕСА

Не чуваш ли?

АЯКС

Премного си приказвала!

ТЕКМЕСА

Треперя, царю!

АЯКС (*към прислужниците*).

Бързо, хей, заключвайте!

ТЕКМЕСА

Постой, за бога!

АЯКС

Струваш ми се глупава,
щом искаш днес да обуздаеш нрава ми!

Влиза в палатката.

Текмеса излиза с Еврисак.

[8] *Каменен дъжд* — Хорът мисли за ударите, които се изсипват като дъжд върху осъдения да бъде пребит с камъни. ↑

[9] Зевс е прародител на Аякс. От връзките му с Егина се родил Еак; от брака на Еак и Ендеида се родили Пелей и Теламон; Теламон и Ерибея са родители на Аякс. ↑

[10] *Зевсовата дъщеря* — Атина. ↑

[11] *О, скамандрови струй* — Скамандър е река в малоазийската област Трояда. ↑

[12] Аякс, по народна етимология, извежда името си от междуметие „ай, ай“, изразяващо болка. Истинският смисъл на името не ни е известен. ↑

[13] *Горгоноока* — която има смразяващия поглед на Горгоната. ↑

[14] Името *Еврисак* Софокъл тълкува като съставено от думите *eurýs*, „широк“ и *sákos*, „щит“. ↑

ПЪРВИ СТАЗИМ

ХОР

Първа строфа

Славни Саламине! Ти
честит лежиш сред вълните,
и всички всякога те славят!
Но аз бедняк!

Много време вече мина,
откакто тук,
 сред идейските ливади^[15],
 вечно сам, напуснат, аз лежа,
измъчван от всеки ден,
в сърцето с ужасен страх,
че иде и моят час
да сляза в тъмни страховити бездни!

Първа антистрофа

Ето че неизлечим,
обзет от божията лудост,
Аякс е ново зло за мене!

А него ти

 в люти битки изпроводи
изпълнен с мощ.

 Днес за близките си той е
 страшна скръб с ума си помрачен!

А прежните му дела,
дела на отличен мъж,
изчезнаха без следа
за жалките Атрееви потомци.

Втора строфа

И може би в сетните свои дни, сред бя-
ла старост, майка му ще чуе,
че болен, че луд е Аякс!

Горък плач, горък плач!

Не с тих глас на славей тя, бедната, ще плаче

в този ден, а със вик

остропронизващи песни

ще зареди, а скръбна длан

по гърдите ѝ ще кънти.

И белите коси с ръце ще скубе.

Втора антистрофа

Да, по-добре в ада да иде лудият цар,

той, който по баща е първи

в ахейския храбър род.

Не със предишната

мисъл вече е той — блуждае днес умът му.

Татко бедни, каква, каква ужасна участ

днес е заплашила твоя син!

Нея никой в рода на Еак^[16]

освен Аякс до днес не е изпитал!

[15] *Идѐйски* — от Ида, планина в Троя. ↑

[16] *Еак* — вж. бел. 9. ↑

ВТОРИ ЕПИЗОД

Аякс излиза от палатката с меч в ръка.

След него върви Текмеса.

АЯКС

Безкрайността от време ражда скритото
и скрива от очите всичко видимо.

И няма неочаквано: пречупва се
и клетва страховита, и разсъдък твърд.

И аз, човекът, който бе тъй страшно твърд —
като стомана, — укротих езика си
пред нея. Да оставя нея без съпруг,

а своя син — сирак сред враговете ми!

Ах, колко ми е жал! Не, не! При извора,
в крайбрежните поля ще ида! Може би
очистен ще ме пощади богинята^[17].

Па ще отида в непристъпни кътища
и ще заровя във земята меча си,
злокобното оръжие, та ничий взор
да го не види! Нека бъде пазено
от Ада и Нощта! Откакто дар го взех
от Хектор, своя първи враг, не съм видял
до днес ни капка радост сред аргивците.^[18]

Но истина се казва в поговорката:
добро не носят вражеските дарове.

Затуй ще знам да слушам боговете аз
и да отдавам почит на Атридите.

Царе са, ще ги слушам аз. Защо пък не?

И силното, и даже най-могъщото
отдава почит. Снежните виелици
отстъпват пред плодообилни летни дни.

Оттегля се и нощният ужасен кръг,

та белоконен ден да палне слънцето.
Със страшния си дъх приспиват вихрите
морето шумно. И сънят, всемощният,
освобождава, не държи завинаги.
Как ний да не познаваме умереност?
И лично аз — та само преди миг разбрах,
че трябва тъй врага да мразим, сякаш той
ще ни обикне пак; а на приятеля
да бъдем в полза тъй, като че в бъдеще
не ще ни е приятел. Да, невярно е
приятелството в повечето случаи.
С добро ще свърши всичко туй.

(Към Текмеса.)

А ти, жена,
влез вътре и моли се продължително
да стане, както иска днес сърцето ми.

(Към моряците.)

И вий, другари, зачетете моята
молба. Щом дойде Тевкър, обадете му
за нас да се погрижи и за всички ви.
Аз тръгвам, накъдето води пътят ми.
Сторете тъй и може би ще чуете,
че съм избавен въпреки бедата си.

Излиза.

Текмеса влиза в палатката.

[17] Богинята — Атина. ↑

[18] След двубой, в който не победил никой, Аякс и Хектор си разменили подаръци. Хектор дал на Аякс меча си, а Аякс на Хектор — пояса си. ↑

ВТОРИ СТАЗИМ

ХОР

Строфа

От сладост тръпна и политам радостен!
Ехей! Пане, Пане!

Пане, Пане, яви се ти
от скалистите върхове
на снежната Килена, ела,
божествен хороводецо, тук
и с нас извий на Низа и Кнос
бързите неучени танци!
Днес за игри жадувам аз!
От Мкарийско море нека дойде видим Аполон,
делийският цар^[19], и нека
всегда към мене бъде благосклонен.

Антистрофа

Зла болка махна Арес от очите ми.
Ехей! Днес отново,
днес, о, Зевсе, отново бял
слънчев зрак ще се доближи
до бързите ни кораби! Ах!
Забрави своето зло, Аякс!
Благочестиво изпълни той
божите пресвети закони!
Времето всичко заличава.
Нищо не ще нарека невъзможно — да, не вярвах аз
Аякс да смири гнева си
и свадата си с двамата Атриди!^[20]

[19] *Аполон, делийският цар* — Аполон бил роден на остров Делос. ↑

[20] Трагическа ирония. Хорът смята, че бедата, която заплашва Аякс, е отминала, и прибързано ликува. ↑

ТРЕТИ ЕПИЗОД

Влиза Вестител.

ВЕСТИТЕЛЯТ

Приятели, ще съобщя най-важното:
току-що дойде Тевкър от мизийските
скали^[21]. Но щом се приближи до царската
палатка, с хули хората го срещнаха.
Да, още отдалече, щом го зърнаха,
събраха се край него и отвсякъде
със хулни думи те го заобсипваха.
Наричаха го брат на полуделия
изменник на войската. Вече нямало
какво да пречи да го смажат с камъни.
И стигнаха дотам, че всички мечове
от ножниците мигом се изтеглиха.
Но щом върха достигна, стихна разпратата,
когато стари хора се намесиха.
Но где е царят, да му съобщя това?
Аз трябва всичко да вестя на властните.

ХОР

Излезе преди малко. Нови планове
запрегна в променената си мисъл той.

ВЕСТИТЕЛЯТ

О — о! О — о!

Дали ме прати късно изпращачът ми
на път, или съм закъснял самият аз?

ХОР

Какво от всичко нужно е пропуснато?

ВЕСТИТЕЛЯТ

За него Тевкър каза — вълн от шатъра
да не излиза, докато пристигне той.

ХОР

Излезе, ала с най-полезен помисъл —
отново да се помири с безсмъртните.

ВЕСТИТЕЛЯТ

Това е глупост — ако прорицателят
Калхас е дал правдиви предсказания!

ХОР

Какви? Какво е твоето известие?

ВЕСТИТЕЛЯТ

Узнах това, случайно бях на мястото.
От сбраните на царско съвещание
Калхас излезе, скритом от Атридите,
и сложи дружески ръка в десницата
на Тевкър; каза му — по всички начини
да задържи сега, през този светъл ден,
в палатката Аякс, да го не пуца вълн,
ако желае да спаси живота му.
Че гневна го преследва само този ден
Атина, както каза ясновидецът.
Че боговете вкарват в тежки бедствия
незнаещите разум и умереност,
които — тъй говореше гадателят —
са люде, а не мислят като люде.
Аякс показал своето безумие
на тръгване, когато слушал бащини
съвети. „Сине, побеждавай с копие —
мълвял баща му, — но и с помощ божия!“
А той отвърнал самохвално, глупаво:
„Та с боговете, татко, и нищожният

човек би победил! А аз, уверен съм,
без тяхна помощ бих спечелил славата!“
Тъй, дръзко, отговорил той. А втори път,
когато го подбуждала богинята
да вдигне към врага пестници кървави,
отвърнал ѝ с ужасна, непростима реч:
„Царице, стой до други от аргивците!
Врагът не ще огъне редовете ми!“
С такива думи той спечели страшния
Атинин гняв — не знаеше умереност.
Но ако той е жив сега, ний може би
ще бъдем с бога негови спасители.
Тъй рече жрецът. Тевкър още този час
при тебе ме изпрати с поръчение
да го опазиш. Иначе — загинал е
Аякс, ако пророкът казва правдата.

ХОР

Текмесо бедна! О, живот страдалчески!
Ела и чуй словата на вестителя.
Пресече ме! Без радост е сърцето ми!

Влиза Текмеса с Еврисак.

ТЕКМЕСА

Защо пак мене, клетата, извиквате?
Едва-що спря безкрайното страдание.

ХОР

Изслушай този мъж, дошъл с известие
за участието на царя! Ах, ужасно е!

ТЕКМЕСА

Уви, какво вестиш? Нима загиваме?

ВЕСТИТЕЛЯТ

Не зная твоята съдба, но страх ме е
за царя, ако е отишъл някъде.

ТЕКМЕСА

Да, въвн е. Чакам трепетна словата ти.

ВЕСТИТЕЛЯТ

За него Тевкър заповяда в шатъра
да го държите, да не го оставяте.

ТЕКМЕСА

Къде е той? Защо е тая заповед?

ВЕСТИТЕЛЯТ

Ще дойде подир миг. Това излизане —
бои се той — за него ще е гибелно.

ТЕКМЕСА

О, бедна аз! Но от кого узна това?

ВЕСТИТЕЛЯТ

От жреца, от сина на Тестор, — в този ден,
във който смърт или живот ще вкуси той.

ТЕКМЕСА

О, скъпи, подкрепете ме в бедата ми!
По-скоро нека дойде Тевкър! Бързайте!
Към запад вий, а вий — към изток тръгвайте,
дирете го в съдбовните му пътища!
Разбрах сега, че съм била измамена,
че старата му обич е изчезнала!
Дете, какво да правя? Ах, не ще стоя,
ще ида, дете мога, и самата аз!
Да тръгнем незабавно, ако искаме
да го спасим, когато дири гроба си!

ХОР

Готов съм да вървя и към словата си
прибавям бързината на нозете си.

*Текмеса и Вестителят излизат. Хорът, разделен на две, се устремява наляво и надясно.
Сцената се променя: тя представлява морски бряг. Аякс е забил в земята меч си с върха
нагоре.*

АЯКС

Тъй най-добре ще ме пронже мечът ми —
като че всичко е докрай обмислено!
Дарен ми е от Хектор, най-омразния,
най-първия ми враг между чуждинците.
Забит е тук, във вражи край, под Илион,
изострен е в железоядни камъни.
Забит в пръстта и тъй добре затъпкан е,
че с бърза смърт ще ме дари приятелски.
И тъй, готов съм. Отсега — тъй, както е
и редно, — Зевсе, първи помогни ми ти!
Не ще те моля за големи милости.
Прати вестител да обади злата вест
на Тевкър. Той да вдигне мен, прострения
върз този меч, облян от струя кървава,
за да не ме съзрат и хвърлят моите
врази на псета и пернати хищници.
Това желая, Зевсе! И ти, Хермесе,
водителю подземен, дай ми кротък сън,
след като скоча бързо и стремително
и в този меч разкъсам слабините си!
На помощ викам днес и приснодевите,
които гледат всички людски бедствия —
суровите и бързоноги фурии^[22] —
да видят как загивам от Атридите!
И нека зле, с ужасна смърт злодеите
погубят те! И както гледат моето
самоубийство днес, така от своите
най-мили хора да умрат и двамата!

Елате вие, бързи възмездителки,
разете, не щадете всенародната
войска! Ти, Фебе, бродиш из просторите
с кола. Когато видиш мойта бащина
земя, задръж за миг златокованите
юзди! За теглилата ми, за края ми
вести на стар баща, на клета майчица!
Когато чуе тая вест, тя, бедната,
ще огласи града ми с вопъл горестен.
Но няма нужда от напразни плачове!
Аз трябва да се заловя за работа.
О, Смърт, о, Смърт, ела ме погледни сега!
Но тебе аз и в ада ще приветствувам.
Не, тебе, светлина на този ясен ден,
и Хелиос, коларя, призовавам аз
за сетен път сега и вече никога!
О, слънце! Вий, поля свещени в родния
мой Саламин, и ти, огнище бащино!
Прославена Атино, вий, приятели!
Реки, полета, илионски извори!
Зова ви днес: прощавайте, хранители!
Това Аякс ви казва за последен път,
а другото ще кажа там, при мъртвите!

Хвърля се върху меча.

Отляво и отдясно се втурва Хорът.

[21] Мизийските скали — скалите на Мизия, област на запад от Троя, където Тевкър отишъл да опустошава земите на троянските съюзници. ↑

[22] Фурии (в оригинала — Еринии) — адски божества, които преследвали и наказвали убийци и клетвопрестъпници. Аякс ги призовава като възмездителки на убийци, за каквито той смята Атридите. ↑

ЕПИПАРОД

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Труд подир труд и още труд!
Где,
где,
где ли не отидох аз?
И никой кът не ще ми каже.
Но чуй, но чуй —
шум отново долових!

ВТОРИ ПОЛУХОР

Това сме ние, вашите съпътници.

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Какво направи?

ВТОРИ ПОЛУХОР

На запад всяко кътче е пребродено.

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Намери ли го?

ВТОРИ ПОЛУХОР

Огромна труд, и нищо пред очите ни.

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Но и оттам, гдето иде слънцето,
по пътя той не се показва никъде.

Строфа

ХОР

Но кой ли сега, но кой работлив
рибар, който, без да мигне, лови,
кой олимпийски бог, или кой
босфоров^[23] струен поток
ще каже, ако е видял
твърдият мъж да броди
нейде? Да,
жалко е — аз,
който скитах така и със толкова труд,
не съм бил все пак на верния път,
и сам не знам къде се лута, клетникът.

Влиза Текмеса.

ТЕКМЕСА

Горко ми!

ХОР

Чий ближен глас долита из дъбравата?

ТЕКМЕСА

Ах, тежко!

ХОР

Спечелената в бой Текмеса, клетата
жена, е тук, тя плаче в отчаяние!

ТЕКМЕСА

Умрях, отидох, мъртва съм, приятели!

ХОР

Що има?

ТЕКМЕСА

Аякс, прободен преди миг, прострян лежи
и мечът му е внизан във снагата му!

ХОР

Как ще се върна сега?
Горко ми! О, царю, ти уби
и своя спътник! Аз, нещастен!
О, презлочеста жена!

ТЕКМЕСА

Ах, имат място нашите ридания!

ХОР

Чия ръка го е сразила, бедния?

ТЕКМЕСА

Самият той, бездруго. И забитият
в земята кървав меч говори същото.

ХОР

Горко ми! Мое зло! Самин издъхна ти,
незащитен от свои!
А аз, безкрайно тъпият и сляп човек,
не се погрижих! Где,
где
лежи Аякс — злочестникът злоименен^[24]?

ТЕКМЕСА

Не бива да го гледате! Със този плащ
ще го обвия цял, защото никой друг,
най-вече свой, не би понесъл гледката —
изригва ручей тъмна кръв от ноздрите
и от оная черна рана кървава!
Какво да сторя? Кой ще вдигне мъртвия?
Къде е Тевкър? Ах, дано се върне той,
та брат му в гроба да положим двамата!
Аяксе клет, какъв бе ти, какъв си днес —
достоеен за скръбта и на вразите си!

Антистрофа

ХОР

Ти трябваше сам, да, трябваше сам,
злочести, на тез безкрайни тегла
с твърдо сърце да сложиш край.
Денем и нощем — безспир —
към двамата Атриди ти
стенеше със враждебна
мисъл, с яд,
с болка в гърди.

Ах, голямо начало на страшни беди
бе оня ден, в който започнаха спор
могъщите герои за доспехите!

ТЕКМЕСА

Горко ми!

ХОР

Прониква остра болка до сърцето ти!

ТЕКМЕСА

Горко ми!

ХОР

Не се учудвам, че повтаряш воплите —
любим човек току-що си загубила!

ТЕКМЕСА

Ти виждаш злото, а пък аз го чувствавам.

ХОР

Така е.

ТЕКМЕСА

Дете, какъв ярем ни чака в робството,
кои ще бъдат нашите нагледници?

ХОР

Спомняйки тази беда,
ти спомни позорните дела
на безсърдечните Атриди.
Но бог да пази от тях!

ТЕКМЕСА

Без божа воля туй не би се случило.

ХОР

Премного тежки скърби те ни дадоха.

ТЕКМЕСА

Създаде ни заради Одисей това
тегло Палада, дъщерята Зевсова!

ХОР

О, в тъмното сърце ни хули, значи, той,
героят многопатил,
и с гръмък смях се смее над бедите ни
от тази лудост! О!
О!
А с него и царете, и Атридите!

ТЕКМЕСА

О, нека се присмиват над бедите му
с лудешка радост! Жив не го обичаха,
но в тежък бой ще го оплакват мъртъв те!
Глупци — държат съкровище, но виждат го
едва когато падне от ръцете им!
Горчивата му смърт за тях е сладостна.
Но той е в мир: получи той за себе си
желаното, смъртта, която жаждаше.
Защо да се присмиват над покойния?
Умря от боговете той, а не от тях!
И нека всеуе Одисей безчинствува —

Аякс не е сега пред тях — отиде си,
но мен остави в грижи той и в плачове.

ТЕВКЪР (*зад сцената*).

Горко ми!

ХОР

Мълчи! Като че ли гласа на Тевкър чух!
И жалбата подхожда на бедата му!

Влиза Тевкър.

ТЕВКЪР

Аяксе, мили! Ах, зеници братови!
Така е, значи, както ми говореха!

ХОР

Загина брат ти, драги Тевкре, знай това!

ТЕВКЪР

Уви! Уви! Ужасна е съдбата ми!

ХОР

И щом е тъй...

ТЕВКЪР

Нещастен аз, нещастен аз!

ХОР

... проливай сълзи.

ТЕВКЪР

Ах, ужасно бедствие!

ХОР

Безкрайно, Тевкре!

ТЕВКЪР

Беден аз! Къде ли е
в троянската земя сега детето му?

ХОР

В палатката, само е.

ТЕВКЪР (на Текмеса).

Доведи го тук
по-бързо, да не би, като оставено
от своята майка лъвче, враговете ни
да го отмъкнат! Хайде, чуй, помагай ми!
Обичат всички присмеха над мъртвите.

Текмеса излиза.

ХОР

За него, Тевкре, той поръча приживе
да се погрижиш, както се и грижиш ти.

ТЕВКЪР

Най-страшното от всички страшни зрелища,
които моят взор е виждал някога!
Мой днешен път, от всички мои пътища
разтърсил най-болезнено сърцето ми!
Любим Аяксе, щом узнах за твоята
съдба, аз бързо хукнах по следите ти.
Че остър слух премина, сякаш божия
мълва, между войската, че си мъртъв ти.
Когато бях далеч и слушах, стенех аз,
а днес умирам — виждам те пред себе си!
Уви!

(Към един роб.)

Открий го, та докрай да видя злото си!

Робът открива трупа.

О, вид непоносим на дързост гибелна!
О, с колко скърби ме засипа краят ти!
Къде и при кого бих отишъл сега,
щом с нищо не помогнах в теглилата ти?
Навярно Теламон, баща ми, татко ти,
ще ме посрещне благосклонен, радостен,
когато сам се върна? Та и в щастие
той никога не се засмива весело!
И ще мълчи ли? Ще пести ли думите
към незаконен син от проста пленница^[25],
продал от слабост и от малодушие
или с коварство тебе, най-любимия,
за да получи твойта власт и твоя дом?
Така, от старост натежал, той сприхаво
ще дума, без да има основание
за гняв. Накрай, отблъснат и прогонен, аз
ще бъда роб, не волен мъж пред хората.
Това ме чака там, а в Троя — много са
вразите ми, малцина са ми предани.
Смъртта ти ме отрупа с много бедствия!
Какво да сторя? Как да те измъкна аз
от тоя страшен лъскав меч, нещастнико,
върз който си издъхнал? Та разбра ли ти
как, мъртъв, Хектор днес прекъсва дните ти?

(Към публиката.)

На двама смъртни в участта се вгледайте,
за бога! Хектор — вързан за извитата
кола с колана, който от Аякс му бе
дарен, — бе късан, докато изпусна дъх.
Аякс, когото той дарува с този дар,

(Посочва меча, върху който е паднал Аякс.)

умря, като се хвърли върху меча му.
Не е ли този меч кован от фурия,
а поясът — от Хадес, от свирепия
ковач? Бих рекъл, че от боговете са
и тези, па и всички други части.
Ако това не смятате за правилно,
мислете друго — аз ще мисля своето.

Хорът съглежда Менелай, който приближава със свита.

ХОР

Не удължавай, а мисли как мъртвия
ще погребеш, какво след миг ще кажеш.
Аз виждам враг — навярно над бедата ни
да се надсмива иде той, злодеецът.

ТЕВКЪР

Но кой е този войн, когото виждате?

ХОР

Сам Менелай, с чиято рат потеглихме.

ТЕВКЪР

Да, виждам го и го познах, наблизо е.

Влиза Менелай.

МЕНЕЛАЙ *(към Тевкър).*

Хей, ти, на тебе казвам да не вдигате
трупа с ръце, а тук да го оставите!

ТЕВКЪР

Защо така надути са словата ти?

МЕНЕЛАЙ

Тъй аз и вождът на войската искаме!

ТЕВКЪР

Но няма ли да събщиш причината?

МЕНЕЛАЙ

Защото ние вярвахме, че тръгваме
с приятел и съюзник на ахейците,
а той бил враг, по-злостен от фригийците^[26] —
замислил обща гибел за войските ни
и тръгнал нощем да напада с копие.
И ако бог не бе потъпкал плана му,
днес неговата участ бихме имали,
от най-позорна гибел бихме паднали,
а сам той щеше да е жив. Но стори бог
да падне този бяс върху добитъка.
И затова тук няма мъж, така могъщ,
че да положи в гроб трупа на мъртвия.
Не, хвърлен връз жълтеещите пясъци,
храна ще бъде той на птици-хищници!
Та затова не се гневи разпалено!
Ако не сме го преломили приживе,
днес мъртъв ще го имаме в ръцете си,
дори да не желаяш ти. Че приживе
той ни веднъж не ми послуша думата.
Та признак на развала е, щом простият
човек не слуша словото на властните!
Законите не биха мъдро водили
града, ако боязънта бе липсвала,
и ни войската би се управлявала,
ако със страх и срам не беше пазена.
Мисли си, че дори да си с огромен ръст,
ти можеш да пропаднеш и от малко зло.
Че у когото страх и срам са свързани,

такъв човек добре върви — помни това!
А град, във който има своеволие
и светотатство, запомни, че с времето
след кратък плув ще полети към бездните.
Да, нека има в мен един умерен страх!
И да не мислим, че като постъпваме
тъй, както нам се ще, не ще пострадаме!
Така се движи всичко. Дързък, пламенен
преди бе той — сега пък аз съм гордият.
Та тебе думам да не го погребвате,
за да не паднеш сам със него в гроба му!

ХОР

Недей подставя, Менелаяе, мъдрости,
та после да кощунствуваш над мъртвите!^[27]

ТЕВКЪР

Мъже, не бих се чудил, ако някакъв
нищожен мъж, от ниско потекло, греши,
когато онзи, който смята себе си
за благороден, сам греши в словата си.
Но я кажи отново! Значи, ти си го
довел като съюзник на ахейците?
Нима не тръгна сам той, с власт над себе си?
Ти бил ли си му вожд? Кога над хората,
които той взе от дома, си властвувал?
Ти дойде като цар на Спарта, не със власт
над нас. Ти нямаше над него повече
законна власт, отколкото и той над теб!
Като наместник, не като върховен вожд
си тук, та и Аякса да командуваш!
Там, дето имаш власт, владей и с горда реч
наказвай! Него пък — и ти, и другият
стратег да не допуснете — със почести
ще погребва, не плашат ме словата ти!
Не тръгна той на бой заради твоята
жена — тъй както бедните наемници.

Не, неговата клетва го обвързваше^[28],
не ти! Нищожни хора не ценеше той!
Сега — ела със повече вестители
и с вожда! А пред празните ти приказки
не ще помръдна, докато си все такъв!

ХОР

Такива думи не обичам в бедствия.
И право да е, хапе неприятното.

МЕНЕЛАЙ

С нескромна мисъл е стрелецът, види се!

ТЕВКЪР

Изкуство имам, дадено не всекиму!

МЕНЕЛАЙ

Как би шумял, да имаше и щит в ръка!

ТЕВКЪР

Излизам гол пред твоето оръжие!

МЕНЕЛАЙ

Как чудно расне твоят дух с езика ти!

ТЕВКЪР

На правия се дава горда помисъл.

МЕНЕЛАЙ *(с ирония).*

Убиецът ми да ликува? Право е!

ТЕВКЪР

Убиец ли? Та ти си жив, покойнико!

МЕНЕЛАЙ

Спаси ме бог, ала за него — мъртъв бях.

ТЕВКЪР

Спасен от бог, пред бога не безчинствуй!

МЕНЕЛАЙ

Какво, нима погазвам божи правила?

ТЕВКЪР

Ти пречиш да положим в гроб умрелия.

МЕНЕЛАЙ

Да, моя личен враг. Не е ли правилно?

ТЕВКЪР

Аякс пред тебе като враг стоял ли е?

МЕНЕЛАЙ

Ти знаеш — аз го мразех, той ме мразеше.

ТЕВКЪР

Разбра, че ти си го измамил в избора.

МЕНЕЛАЙ

Не моя — на съдиите е грешката.

ТЕВКЪР

Ти можеш да извършиш много подлости!

МЕНЕЛАЙ

Беда ще бъде тази реч за някого!

ТЕВКЪР

Не повече от туй, що бихме върнали.

МЕНЕЛАЙ

Едно чуй: него в гроб не ще положите!

ТЕВКЪР

Ще го положим — ето моя отговор!

МЕНЕЛАЙ

Видях веднъж човек да вика с груб език —
през буря да потеглят в път моряците.
Гласът му занемя, когато вихърът
на бурята изви — загърнат в плаща си,
остави да го тъпче всеки в кораба.
Така и с тебе, с твоите несдържани
уста. От малък облак мигом бурята
ще ревне и ще стихнат виковете ти.

ТЕВКЪР

А аз видях един глупец — над тежките
беди на близки хора да кощунствува.
Съзря го мъж един — на мен приличаше,
със моя гняв — и му изрече следното:
„Приятелю, не струвай зло на мъртвите!
А сториш ли, ще теглиш, запомни това!“
Така предупреждаваше той клетника.
Но аз го виждам днес, и той е, мисля си,
не друг, а ти! Говоря ли загадъчно?

МЕНЕЛАЙ

Аз тръгвам. Срамно е да чуят хората,
че те наказвам с думи аз, могъщият!

ТЕВКЪР

Върви си! Най-позорното за мене е
да слушам на един глупец брътвежите!

Менелай излиза.

ХОР

Препирня ще започне, голяма борба!
Ала колкото можеш, по-бързо върви,

драги Тевкре, и някакъв гроб за Аякс
намери, дето вечно във влажната пръст
той, прославен от всички, ще легне.

Влиза Текмеса с Еврисак.

ТЕВКЪР

Но ето, тъкмо в този миг пристигнаха
жена му и детето му — те двамата
ще се погрижат за трупа на клетника.

(Към Еврисак.)

Ела насам и докосни молитвено
баща си, онзи, който те роди, дете!
Седни като молител и вземи в ръце
коса от мен, от тебе и от майка си —
надгробен дар е тя. Ако от мъртвия
те грабне силом някой сред аргивците,
земята да изхвърли зле злодееца,
родът му да се пресече от корени —
тъй както аз отрязвам тези кичури!
Вземи ги и пази ги! Нека никой враг
не те докосне! Стой прострян до мъртвия!

(Към Хора.)

Мъже бъдете вие тук, а не жени!
Бранете го! Сам аз ще дойда, след като
намеря гроб! Нехая за забраната!

(Излиза.)

[23] Според античния коментатор с името *Босфор* тук се означава Хелеспонт (дн. Дарданели). ↑

[24] *Злочестникът злоименен* — за смисъла на името Аякс вж. бел. 12. ↑

[25] Теламон не бил благосклонен към Тевкър, роден от Хезиона. Когато Тевкър се завърнал в Саламин, баща му го обвинил като убиец на Аякс. Тевкър забягнал и основал нов град с име Саламин на остров Кипър; срв. Павзаний, „Описание на Гърция“, I 28, 11. ↑

[26] *Фригийци* — тук: троянци. ↑

[27] Менелай постъпва кощунствено, като не позволява да бъде погребан мъртвият Аякс; срв. по-нататък:

*А аз видях един глупец — над тежките
беди на близки хора да кощунствува.*

Както отбелязва античният коментатор, Софокъл засяга проблемата за погребението и в трагедията „Антигона“. ↑

[28] *Не, неговата клетва го обвързваше* — като жених на Елена Аякс дал клетва пред баща ѝ Тиндарей, че ще помага на оня, за когото тя се омъжи. Тази клетва, а не властта на Менелай, заставила Аякс да участва в похода срещу Троя. ↑

ТРЕТИ СТАЗИМ

ХОР

Първа строфа

Имат ли край, кога най-подир
тези безкрайно тежки години ще спрат?
Те ми носят безбройни)
беди и скърби от страхотни сражения
в просторните поля на Троя —
позор и гибел за Елада!

Първа антистрофа

По-рано, ах, да бе отишъл
в ширния свод или пък в огромния ад
онзи^[29], който научи
Елада да воюва с проклети оръжия!
Беди, прамайки на беди!
Че колко хора той погуби!

Втора строфа

Нито с венци^[30],
нито с дълбок
пълен съсъд
той ме дари —
той ми отне
тяхната сладост!
Ни флейти със звук
сладък — уви,
бедният аз! —

ни радостта
в нощния час!
Пресекна любовта, ах, любовта, горко ми!
А изоставен аз лежа
с вечно влажни коси
от едри капки роса,
спомен от скръбната Троя!

Втора антистрофа

Да, а преди —
мрак страховит,
вражи стрели!
Ала Аякс,
мощният цар,
щит бе за мене!
Но днес го срази
зло божество.
Кой ли, ах, кой
радост сега
ще ми даде?
Сега да бъда там, където над морето
стърчи обрасъл шумен нос
над сунийския бряг^[31]!
Оттам да поздравя
виком свещена Атина!

[29] *Онзи* — не определена личност, а изобщо онзи неизвестен човек, който пръв научил гърците да воюват. ↑

[30] Когато пирували, атиняните слагали на главите си венци. ↑

[31] *Сунийският бряг* — на Сунион, нос в Атика. ↑

ЕКЗОД

Влиза Тевкър.

ТЕВКЪР (*към Хора*).

Побързах, тъй като видях върховния
вожд Агамемнон устремен към нас сега.
И сигурен съм — ще развърже зъл език.

Влиза Агамемнон.

АГАМЕМНОН

Донасят ми, че против нас със дръзка реч
си бил посмял да лаеш безнаказано —
ти, син на някаква военнопленница!
Да бе роден от майка благородница,
ти би се хвалил, би хвърчал из въздуха
затуй, че ти — нищожник — браниш нищото^[32]!
И си твърдял, че не като началници
над всички — и над теб — сме тук пристигнали,
че той, Аякс, дошъл като народен вожд!^[33]
Не е ли срам от роб това да слушаме?
Срещу кого си кряскал тъй наперено?
Без мене той къде вървя, къде стоя?
Та нямат ли сега мъже ахейците?
За жалост, обявихме състезание
за славните Ахилови оръжия,
когато, според Тевкър, сме престъпници,
когато, и сразени, не признавате
присъдата на повечето съдещи,
а с хули неуморно ни обсипвате
или в тила коварно ни нападате!

Не е възможно по такива начини
да се насажда право и законен ред!
Нима да пренебрегнем победителя
и да поставим най-напред последния?
Не можем да търпим това! Не едрите,
не плещестите хора са най-сигурни:
победа имат вред — благоразумните!
И волът със могъщите си хълбоци
под малкия камшик върви по пътя си.
И тебе с този цяр ще излекуваме,
ако не се сдобиеш с ум отнякъде!
Днес той не е жив, той е мъртъв, сянка е,
а ти — ти хулиш и говориш дързости.
Свести се! Като знаеш потеклото си,
ела тук с някой, който е свободен мъж,
та той да каже вместо тебе твоето!
А аз не искам да те слушам повече,
защото не разбирам реч на варварин!^[34]

ХОР

Мислете, вразумете се и двамата!
Не мога да ви кажа нещо по-добро!

ТЕВКЪР

Как бързо благодарността към мъртвите
изчезва! Обвинение в предателство!
За тебе той не промълви ни думица,
Аяксе, — а за него ти живота си
тъй често на опасности излагаше!
Да, всичко туй изчезна запокитено!

(Към Агамемнон.)

Ти, който каза думи тъй безсмислени,
не си ли спомняш, че когато бяхте се
затворили зад вала и животът ви

бе свършен, той се втурна сред противника
и ви избави сам? А вече пламъкът
обхващаше моряшките седалища
откъм носа и Хектор пряко насипа
към корабите вихрено се носеше.^[35]
И кой го спря? Не той ли, който никога
не бил излизал против неприятеля?
Постъпката му вий не одобрихте ли?
Когато срещу Хектор той — гърди с гърди —
излезе не принуден, а по жребие,
не пусна късче пръст от малодушие,
а камъче, и то сред всички жребия
от шлема красногрив изскочи пъргаво.^[36]
Да, той постъпи тъй, а с него винаги
бях аз — аз, робът, син на майка варварка!
С какви очи говориш туй, нещастнико?
Нима не знаеш, че баща на татко ти
е старият Пелоп, фригиец, варварин,
и че Артрей, баща ти, на ужасен пир
пред брат си сложил гозба от децата му?
А майка ти е критянка^[37], и чужд човек
баща ѝ бил заварил с нея някога,
та я захвърлил да насити рибите!
Такъв си, а петниш рода на този мъж!
Аз, който по баща съм Теламонов син —
на онзи, който, отличен сред войните,
взе за съпруга майка ми, която бе
царкиня, дъщеря Лаомедонтова
и рядък дар от славния Алкменин син;
аз, знатен, син на двама благородници,
да се погавря с него, с кръвно близкия,
когото ти подир такова бедствие
отритваш непогребан и не се червиш?
Но запомни, че ако него хвърлите,
ще хвърлите телата и на трима ни!
За мен е слава да умра пожертвуван
за своя собствен брат, а не за твоята

жена или за таз на брат ти! Не за мен —
за себе си мисли! Че оскърбиш ли ме,
ще пожелаеш сам да бъдеш винаги
страхлив, но не и спрямо мене дързостен.

Влиза Одисей.

ХОР

Цар Одисее, ти дойде в удобен миг,
ако пристигаш да развържеш възела.

ОДИСЕЙ

Какво, мъже? Аз чух вика на двамата
Атриди отдалеч над тоя славен труп.

АГАМЕМНОН

Да, царю, Одисее! Та не чухме ли
хей от тогова най-позорни приказки!

ОДИСЕЙ

Какви? Аз бих простил, ако на хулните
слова човек отвръща с реч ругателна.

АГАМЕМНОН

Обидих го, че той ми стори същото.

ОДИСЕЙ

Какво ти стори, как ти е навредено?

АГАМЕМНОН

Той казва, че не ще остави мъртвия
без гроб и ще го погребете напук на мен.

ОДИСЕЙ

Ако говоря искрено, ще бъда ли
и занапред сред твоите приятели?

АГАМЕМНОН

Кажи. Бих бил безумен инак — ти си ми най-първият приятел сред аргивците.

ОДИСЕЙ

Тогава слушай! Не оставяй, моля те, да го лишат от гроб така безмилостно! Не бивай в плен на яростта си никога! В омразата си не потъпквай правдата! Той бе за мене първи враг сред войните, откакто взех прочутите оръжия. И въпреки че беше враг, аз никога не бих го позорил така, отричайки, че след Ахил той беше най-отличният сред нас, които стигнахме под Йлион. Неправо го отрупваш ти с безчестие. Не него ще обидиш, а свещения закон. Не бива, след като умре човек, да му вреди добрият, па и враг да е!

АГАМЕМНОН

И ти ли спориш с мен заради мъртвия?

ОДИСЕЙ

Да. Мразех го, докле това бе доблестно.

АГАМЕМНОН

Не бива ли да бъде под нозете ми?

ОДИСЕЙ

Недей се радва на облага пагубна!

АГАМЕМНОН

Да, трудно е да спазва царят светото.

ОДИСЕЙ

Но право казват: вслушвай се в приятели.

АГАМЕМНОН

Добрят трябва да зачита вожда си!

ОДИСЕЙ

Спри! Пак си цар, когато слушаш своите!

АГАМЕМНОН

Помни кому оказваш тези почести!

ОДИСЕЙ

Той бе мой враг, ала и благородник бе.

АГАМЕМНОН

Какво? Ще почетеш трупа на мъртъв враг?

ОДИСЕЙ

Да, доблестта му победи враждата ми.

АГАМЕМНОН

Това светът нарича безхарактерност!

ОДИСЕЙ

Мнозина близки стават неприятели.

АГАМЕМНОН

И ти ми хвалиш тяхното приятелство?

ОДИСЕЙ

Не, лоши люде аз не хваля никога.

АГАМЕМНОН

Ти искаш да ни смятат за страхливци ли?

ОДИСЕЙ

О, не — за най-добри сред всички елини.

АГАМЕМНОН

И, значи, да допусна погребение?

ОДИСЕЙ

Да, ей сега ще ида и самият аз.

АГАМЕМНОН

Едно са всички. Всеки гледа себе си.

ОДИСЕЙ

Кого да гледам повече от себе си?

АГАМЕМНОН

Не аз, а ти поемаш тази работа.

ОДИСЕЙ

Във всеки случай твоя ще е славата.

АГАМЕМНОН

Добре, но знай едно: от уважение
към тебе бих направил още повече.
А той за мен и тук, и в преизподнята
ще бъде враг. Свободен си да действуваш.

(Излиза.)

ХОР

А който каже, че не си роден мъдрец
при този ум, — глупец е, Одисее, той!

ОДИСЕЙ

Сега на Тевкър аз ще кажа: враг му бях,
ала от днес съм му приятел. Заедно
желая да положим в гроб умрелия
и да му въздадем онези почести,

които се дължат на най-достоините.

ТЕВКЪР

Отлични Одисее, похвалявам те!
Измамиха ме моите предчувствия.
Бе най-лют враг за него ти сред войните
и все пак му помогна: че единствен ти
не позволи да се погаврят с мъртвия —
тъй както обладаният от лудост вожд
и неговият кръвен брат желаеха
да го захвърлят незарит, покрит с позор.
Отецът-властник на Олимп, суровата
Ериния и Правдата-вършителка
да ги погубят зле — че те желаеха
да хвърлят този мъж на поругание!
А пък за тебе, за сина на стария
Лаерт, боя се да ти дам до гроба му
да се докоснеш, да не би на мъртвия
това да е противно. Ала в другото
помагай, доведи и свои воини.
А аз ще свърша всичко друго. Знай добре,
че ние за отличен мъж те смятаме.

ОДИСЕЙ

Аз исках. Ала щом е нежелателно
това, съгласен съм със теб, отивам си.

(Излиза.)

ТЕВКЪР

И това е достатъчно. Ние стоим
вече дълго. Сега — изкопайте му гроб
вие тук, а пък вие триножник висок
поставете сред огъня, както е ред
при измиване свето.
Неколцина от шатъра да донесат

онези доспехи, които Аякс
под щита си е носил. Дете, докосни
своя татко с любов, привдигни го със мен
според своите сили — че тъмната кръв
от горещите още съсъди струи!
Нека всички, които присъствуват тук
от приятелско чувство, побързат сега —
към прекрасния, храбрива воин Аякс
нека сетния дълг да изпълнят!

ХОР

Като гледа, човек вижда много неща.
Ала никой не може да каже какво
ще настане, преди да го види.

[32] *Ти — нищожник — браниш нищото!* — нищо е Тевкър поради долния си произход; нищо е и Аякс, който вече не е жив. ↑

[33] Всъщност Тевкър не е казал подобно нещо. Агамемнон преувеличава. ↑

[34] Според Агамемнон Тевкър, като син на варварката Хезиона, е роб. По същата причина Агамемнон нарича езика на Тевкър език на варварин. ↑

[35] Това разказва Омир в „Илиада“, песен XV, ст. 415 и сл. ↑

[36] Когато Хераклидите Темен, Кресфонт и Аристодем решили да си поделят Пелопонес, те се условили — онзи, чието камъче излезе първо, да вземе Аргос, вторият — Лакония; онзи пък, чието камъче остане в шлема, да вземе богатата Месения. Понеже Кресфонт искал да получи Месения, хвърлил вместо камъче бучка пръст, която се разтрошила и останала в шлема. ↑

[37] Майка на Агамемнон била Аеропа, дъщеря на критския цар Катрей. Катрей сварил дъщеря си с един слуга и разгневен, я изпратил при евбейския цар Навплий със заръка да я убие. Навплий се смилил над Аеропа и не изпълнил волята на баща ѝ. По-късно тя се омъжила за Плистен, а след това — за Атрей. Критяните изобщо не се ползвали с добро име. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.